СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО-ГЕОЛОГА ЮРІЯ МИКОЛАЙОВИЧА СЕНЬКОВСЬКОГО

Рік тому, 18 травня 2016 р. пішов з життя видатний вчений-геолог Юрій Миколайович Сеньковський — член-кореспондент НАН України, професор, лауреат премії ім. В.І. Вернадського НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України, багатолітній керівник відділу седиментології провінцій горючих копалин Інституту геології і геохімії горючих копалин (ІГГГК) НАН України, відомий вчений у галузі палеоокеанографії, седиментології, генетичної літології та мінералогії осадових порід.

Народився Юрій Миколайович чудового весняного дня 20 квітня 1931 р. у Львові в сім'ї українських інтелігентів — інженера-фотограмметриста, патріарха української класичної етнографо-географічної фотографіки Миколи Івановича Сеньковського та вчительки Поліщук Євгенії Петрівни.

Його дитинство і шкільні роки пройшли у Косові та Коломиї Івано-Франківської області. Коломийська гімназія дала гарну освіту, яка була ще й доповнена ґрунтовними знаннями латини, мистецтва та музики. Музика стала невід'ємною частиною життя Юрія Миколайовича, вона надихала і додавала йому підтримки у нелегкому дитинстві та юності.

Доля зводила Юрія Миколайовича з хорошими людьми, які допомагали молодому обдарованому і працездатному юнаку рухатись уперед і здобувати успіхи. Ще під час навчання в школі у 1947—1950 рр., обираючи майбутню професію — музику чи геологію, — він обрав геологію. Неперервною була його праця в геологічних партіях об'єднань "Укргаз" та "Укрнафтогазрозвідка", які виконували геологічне картографування території Карпат. Спершу був геологорозвідувальний факультет Львівського політехнічного інституту, який Ю.М. Сеньковський закінчив у 1955 р., і під час навчання в якому не забував про музику — керував хором інституту. Далі — праця у цьому ж Інституті на кафедрі петрографії та мінералогії, якою керував відомий петрограф, академік АН УРСР Л.Г. Ткачук, учень славетного київського професора геології В.І. Лучицького.

З 1959 р. наукова діяльність Юрія Миколайовича Сеньковського була пов'язана з ІГГГК НАН України (Львів), у якому він написав кандидатську та докторську дисертації. У березні 1962 р. у Львівському державному університеті Ю.М. Сеньковський захистив кандидатську дисертацію "Літологія верхньокрейдових відкладів Середнього Придністров'я"; 1975 р. захистив докторську дисертацію "Літологія силіцитів мезокайнозою південного заходу Східно-Європейської платформи" в Інституті геохімії і фізики мінералів АН УРСР (нині Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України, Київ). Дослідженнями автора охоплено чималу територію Центральної Європи (Польща, Литва, Латвія, Україна, Білорусія, Румунія, Чорноморський басейн, Захід Росії). Фунда-

ментальні теоретичні та експериментальні роботи Ю.М. Сеньковського заклали наукові основи розвитку в Україні нового наукового напрямку — геологічна палеоокеанографія давніх континентальних окраїн, їхні корисні копалини, що є пріоритетним для вітчизняної науки.

Очолюючи упродовж багатьох років відділ седиментології провінцій горючих копалин Юрій Миколайович зробив усе для того, щоб цей відділ став одним із центрів вказаного наукового напряму, тісно співпрацюючи з відділом осадових товщ.

Праці Ю.М. Сеньковського стали революційними у галузі регіональної геології південно-західної частини Східноєвропейської платформи, Карпатського складчастого поясу та суттєво вплинули на розвиток уявлень щодо їхньої нафтогазоносності. Він уперше представив цей геологічно надзвичайно складний регіон як давню континентальну окраїну океану Тетіс, що відкрило нові можливості і підходи до його геологічного вивчення.

Протягом останніх років у рамках цього напряму вчений обґрунтував доцільність виділення в галузі наук про Землю нової теоретичної дисципліни — "апвелінгова геологія", головними розділами якої є генеза давніх і сучасних апвелінгових формацій Світового океану; океанічні безкисневі події та їхня роль у формуванні нафто- і фосфоритоносних товщ; геологія апвелінгових вуглецьвмісних і фосфатоносних осадово-породних систем психозою (гіпотетичні аспекти).

Свій багатолітний науковий та інтелектуальний доробок Юрій Миколайович висвітлив у 260 наукових працях, в тому числі 15 монографіях і 22 літолого-палеогеографічних і геологічних картах Центральної Європи та Євразії. Наукові розробки вченого були покладені в основу національних завдань глобальних геологічних проектів у рамках Міжнародної програми геологічної кореляції, а також низки вітчизняних регіональних геологічних програм. У спадщині вченого — оригінальна наукова концепція, основана на уявленнях про сучасні регіони нагромадження вуглецьвмісних відкладів як майбутні нафтогазоносні провінції Землі. Теорії біогенного седименто- та літогенезу осадових формацій і пов'язаних із ними корисних копалин давніх континентальних окраїн вчений розглядає з позицій концепції тектоніки літосферних плит.

У теоретичних дослідженнях виразно проявився новаторський характер робіт Ю.М. Сеньковського і бажання постійно спиратися на особисті польові геологічні та прецизійні фізичні, мінералого-геохімічні та інші спостереження, з чітким дотриманням достовірності результатів.

Його фундаментальні праці "Літологія верхньокрейдових відкладів Середнього Придністров'я" (1963), "Літогенез сірчаних родовищ Прикарпаття" (1972), "Силіцити крейди південно-західного схилу Східно-Європейської платформи" (1973), "Кремнистые породы СССР" (1976) сприяли розвитку в Україні нового наукового напряму — геологічна палеоокеанографія континентальних окраїн та їхні корисні копалини. Вперше в Україні він організував міжнародну конференцію з проблеми "Кремененагромадження" (1978, Київ), брав участь у роботі численних наукових симпозіумів і нарад.

Наукові праці Юрія Миколайовича стали вагомим внеском у розвиток концепції біогенного походження силіцитів. У контексті з'ясування проблеми генезису кременистих утворень учений, на основі результатів власних геологічних і літологічних спостережень та експериментального вивчення речовинного складу і мікроструктури кременистих порід південного заходу Східноєвропейської платформи, а також найновіших даних геолого-океанологічних досліджень, зробив важливі теоретичні узагальнення. Він створив седиментологічну та літогенетичну моделі походження силіцитів, які враховують біогенну седиментацію і постседиментаційну трансформацію кремнезему в земній корі.

Наукові інтереси Ю.М. Сеньковського не обмежувалися тільки детальним вивченням кременистих відкладів. Частина його наукових праць була присвячена мінералого-петрографічній і літолого-генетичній характеристиці глауконіто- і фосфоритоносних товщ. За монографію "Фосфориты Запада Украины" (1989) учений був удостоєний премії ім. В.І. Вернадського НАН України (1994).

Визнанням наукового авторитету Ю.М. Сеньковського стало обрання його у 1997 р. членкореспондентом Національної академії наук України.

Під його керівництвом здійснено численні фундаментальні наукові дослідження. Юрій Миколайович підготував плеяду здібних нау-

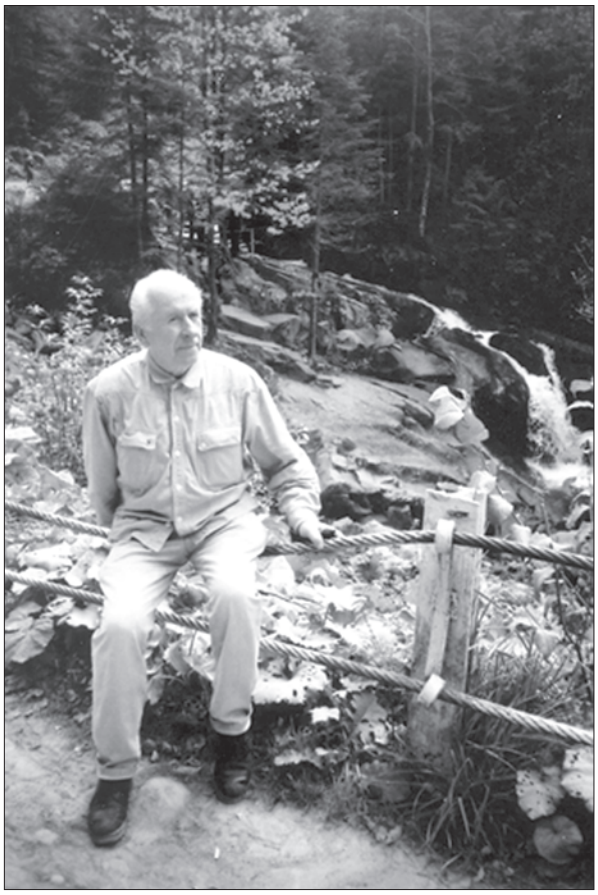

На батьківщині. Околиці м. Косів (2008)
On the home. Outskirts of the Kosiv City (2008)

ковців (вісім кандидатів і двох докторів наук), сформував творчий науковий колектив, який є основою відділу седиментології провінцій горючих копалин ІГГГК НАН України.

Важливою науковою подією стало видання Ю.М. Сеньковським у співавторстві зі своїми учнями монографії "Геологічна палеоокеанографія океану Тетіс. Карпато-Чорноморський сегмент" (2004). У монографії вперше у вітчизняній науці про Землю розглянуто комплекс питань геологічної палеоокеанографії. Розвиток цього нового наукового напряму показано на прикладі вивчення епіпелагічних і мезопелагічних басейнів давньої Карпато-Чорноморської континентальної окраїни океану Тетіс.

Ю.М. Сеньковський організував і очолив дослідження проблеми безкисневих подій як одного з визначальних факторів формування нафтогазоносних комплексів. За результатами цих досліджень опубліковано монографію "Безкисневі події океану Тетіс. Карпато-Чорноморський сегмент" (2012), у якій висвітлено питання хімічної палеоокеанографії. Показано, що процеси седиментогенезу протягом окремих фаз аноксичних подій зумовили формування "чорносланцових", фосфато- та силіцитоносних товщ і пов'язаних із ними корисних копалин.

Завдяки власним піонерським ідеям в галузі геологічної палеоокеанографії Ю.М. Сеньковський створив нову концепцію геологічного розвитку регіону у фанерозої, яка принципово змінила уявлення про умови утворення платформних і флішових відкладів, їхній взаємозв'язок у просторі та часі і можливості формування та знаходження у них покладів вуглеводнів та інших корисних копалин. Юрій Миколайович брав активну участь у розробці теоретичних засад щодо формування нетрадиційних джерел вуглеводнів у Південному та Західному нафтогазоносних регіонах України (цикл робіт "Нетрадиційні джерела вуглеводнів України"). Його творчий внесок полягає у визначенні геолого-палеоокеанографічних умов седименто-літогенезу вуглецевмісних осадових утворень ранньодевонського, тріас-пізньоюрського, ранньокрейдового та олігоцен-ранньоміоценового віків, які є перспективними на виявлення покладів сланцевих вуглеводнів. Його науковий інтерес полягав у з'ясуванні літолого-фаціальних, літолого-геохімічних та мінералого-петрографічних особливостей відкладів, які формувалися під час глобальних океанічних безкисневих подій в окремі віки фанерозою. Учений довів, що нагромадження потужних верств, значно збагачених органічною речовиною, в сучасному стратиграфічному розрізі є основними потенційно нафтогазоматеринськими відкладами у межах Південного та Західного регіонів України.

У 2016 р. Ю.М. Сеньковський розпочав роботу над третьою книгою, присвяченою океану Тетіс — "Літогенез осадових комплексів океану Тетіс", у якій розглянуто питання формування та еволюцію осадових комплексів Карпато-Чорноморської континентальної окраїни Тетісу і встановлено роль у цих процесах різних факторів літогенезу. Це дало змогу розробити літогенетичну класифікацію відкладів крейдово-палеогенового флішу Українських Карпат і охарактеризувати нафтогазоносність відкладів флішу, особливості яких зумовлені спільною дією геолого-палеоокеанографічних і геохімічних факторів. На жаль, під час підготовки цієї книги до друку Юрій Миколайович

пішов з життя. Щоправда, до останнього хвилювався і намагався контролювати процес. Ця робота, як і мріяв Юрій Миколайович, мала стати завершальною у циклі видань щодо Карпато-Чорноморської континентальної окраїни. Натепер монографія прийнята до друку Видавництвом "Наукова думка" НАН України.

За час наукової діяльності Ю.М. Сеньковський був національним представником Ради Міжнародної асоціації седиментологів і Седиментологічної комісії Карпато-Балканської геологічної асоціації, членом Експертної малої ради ВАК при Кабінеті Міністрів України, Українського літологічного комітету, керівником української частини багатьох проектів Міжнародної програми геологічної кореляції (ЮНЕСКО), Міжнародного союзу геологічних наук.

Юрій Миколайович був активним громадським діячем, одним із засновників громадської наукової організації "Регіональне об'єднання дослідників Гуцульщини" (1993), очолював Відділення природничих наук, був членом редакційної колегії та автором статей збірника праць "Краєзнавство" Косівського осередку Наукового товариства імені Тараса Шевченка "Гуцульщина".

Багато часу учений присвячував популяризації творчого здобутку свого батька, непересічного фотолітописця Гуцульщини. Зокрема, опрацював і перевидав багатотисячним тиражем унікальну роботу Миколи Сеньковського "Східні Карпати — Чорногора" (2000), яка вперше була надрукована 1931 р. (Косів, Коломия) і не мала аналогів серед фотометричних описів решти регіонів Карпат.

Ученому були притаманні широка ерудиція, тонке відчуття нового, принциповість і вимогливість у поєднанні з талантом керівника спрямовувати зусилля співробітників на вирішення тієї чи іншої наукової проблеми й створювати у колективі творчу атмосферу. Він щедро ділився не тільки врожаєм наукових ідей, але і плодами, вирощеними власноруч на дачній ділянці, яка завжди була в ідеальному стані, де росли найкращі яблука та сливки, щепленням яких займався Юрій Миколайович.

Він був виключно працьовитою, доброзичливою, чуйною, життєлюбною людиною, справжнім ученим і педагогом. Його віддане ставлення до роботи, непересічні людські якості можуть слугувати прикладом для багатьох.

Світла пам'ять про Юрія Миколайовича навічно залишиться в серцях його колег, вдячних учнів, і всіх тих, кому пощастило зустрітися з цією прекрасною людиною.

К.Г. ГРИГОРЧУК,
Е.Я. ЖОВИНСЬКИЙ, Н.О. КРЮЧЕНКО